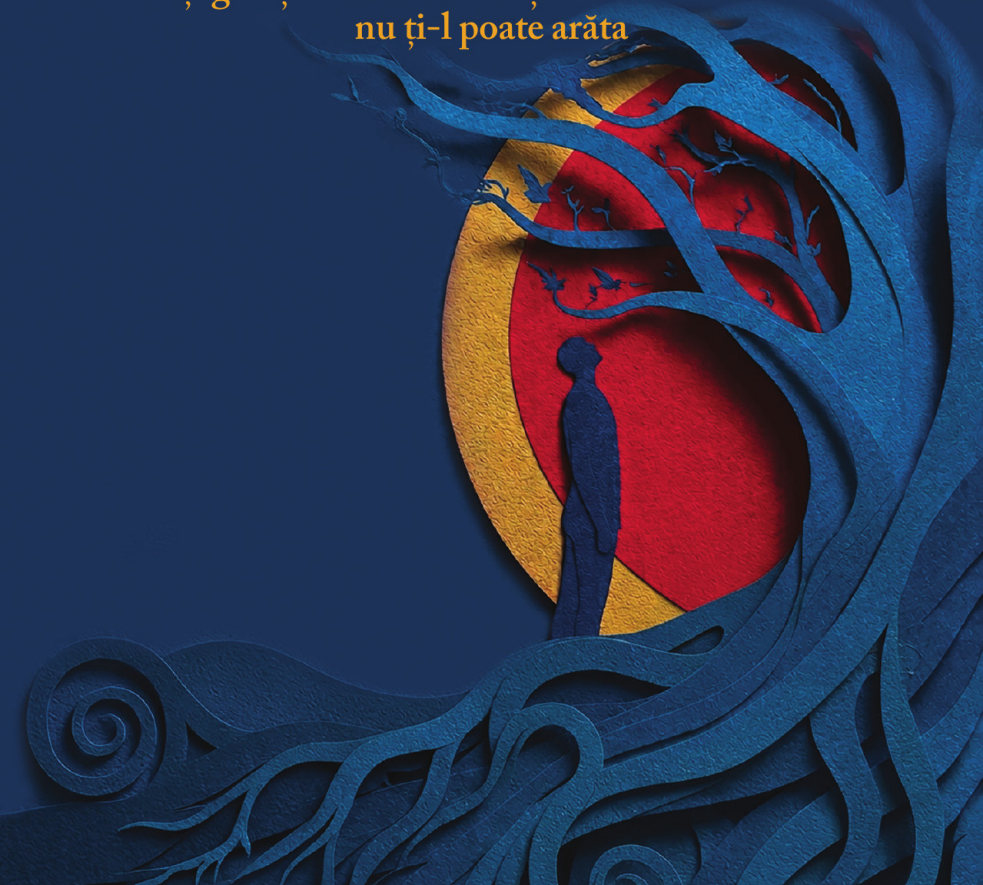
JOSEPH CAMPBELL

MITUL PE CARE ÎL PORȚI ÎN TINE

Cum îți găsești drumul în viață când nimeni altcineva nu ți-l poate arăta

JOSEPH CAMPBELL

Mitul pe care îl porți în tine

Cum îți găsești drumul în viață când nimeni altcineva nu ți-l poate arăta

Editare și cuvânt-înainte:
DAVID KUDLER

Traducere din limba engleză:
ANCA IRINA IONESCU

EDITURA HERALD
București

CUPRINS

Cuvânt-înainte al editorului, 11

Introducere, 17

Partea întâi
OMUL ŞI MITUL

I.

Nevoia de ritualuri, 35

Funcţiile mitologiei, 35
Mitul şi dezvoltarea individului, 45
Mituri pentru viitor, 55

II.

Miturile de-a lungul timpului, 59

Suprafaţa şi substanţa mitului, 59
Naşterea mitului: societăţile arhaice şi timpurii, 65
Naşterea Orientului şi a Occidentului: marile civilizații, 78

Partea a doua
MITUL VIU

III.

Societate şi simbol, 89

Mecanismul miturilor: cum funcţionează simbolurile, 89
Societate, mit şi dezvoltare personală, 91
Eul: Orient şi Occident, 96

IV.

Mitul şi sinele, 109

Jung şi polarităţile personalităţii, 109
Arhetipurile inconştientului colectiv, 115

V.

Mitul personal, 137

Jung: După ce mit îmi trăiesc viaţa?, 137
Funcţiile mitologiei în trecut şi astăzi, 161

Partea a treia
CĂLĂTORIA EROULUI

VI.

Sinele ca erou, 169

Partea a patra
DIALOGURI

VII.

Dialoguri, 199

Despre autor, 229

CUVÂNT-ÎNAINTE AL EDITORULUI

În 1972, în timp ce lucra la cartea sa, *Miturile care ne învață să trăim*[1], reprezentând rodul a două decenii de studiu, Joseph Campbell avea să spună că a trăit o revelaţie:

> „Consideram că în acest timp crescusem, că ideile mele se schimbaseră şi că progresasem. Dar, când am pus laolaltă aceste lucrări, mi-am dat seama că spusesem acelaşi lucru pe parcursul câtorva decenii. Am descoperit ceva surprinzător în legătură cu ceea ce mă impresiona. Nu aveam o idee clară despre acest lucru până când am observat liniile continue care străbăteau întreaga carte. Douăzeci şi patru de ani reprezintă o perioadă destul de lungă. În acest răstimp s-au petrecut multe lucruri. Iar eu vorbeam mereu despre unul şi acelaşi lucru".[2]

În timp ce lucram la volumul de faţă, alcătuit din zeci de conferinţe, interviuri şi seminare pe care le-a ţinut Campbell între anii 1962 şi 1983, am avut o impresie foarte asemănătoare.

Am reunit, în paginile de faţă, toate aceste conferinţe, deoarece ilustrează modul în care a explorat Campbell ideea de mitologie ca instrument pentru promovarea şi înţelegerea dezvoltării psihologice a individului, ceea ce numea el „cea de-a patra funcţie", cea *psihologică* a mitului. Primul meu gând a fost să prezint un fel de tablou cronologic al gândirii lui Campbell cu privire la acest subiect.

Cu toate acestea, am constatat că ideile pe care le prezenta la sfârşitul perioadei când îşi definitiva conferinţele de la Cooper

[1] În orig. lb. en. *Myths to live by.* Traducerea volumului în limba română a apărut la Editura Herald, 2024. (*N. red.*)

[2] A se vedea p. 112 din ediția menționată în nota anterioară. (*N. red.*)

Union[1], precum şi monumentala serie denumită *Măştile Zeului*[2] erau în mare parte în concordanţă cu cele pe care a continuat să le exploreze până aproape de sfârşitul vieţii sale, deşi într-un cadru mai informal, aşa cum erau atelierele de la Esalen Institute, unde îşi sărbătorea în fiecare an ziua de naştere. O parte din gândirea lui s-a modificat – de pildă sentimentele referitoare la promisiunile şi pericolele legate de LSD ca poartă de acces spre lumea imaginilor mitice ale inconştientului colectiv –, dar tezele generale au rămas aceleaşi. Avea sentimentul că mitul oferea un cadru pentru creşterea şi transformarea personală şi că înţelegerea căilor prin care miturile şi simbolurile afectează mintea individului oferea cheia spre o viaţă trăită în concordanţă cu propria fire, prin urmare, cheia spre fericire.

Ritmul lent al elaborării gândirii autorului a făcut ca editarea volumului de faţă să fie infinit mai uşoară, dar şi infinit mai dificilă decât cea a volumelor anterioare din seria *The Collected Works of Joseph Campbell* la care am mai lucrat. *Sake & Satori: Asian Journals – Japan* („Sake și Satori: Jurnalele din Asia – Japonia") s-a bazat pe o singură sursă secvenţială, ceea ce mi-a permis să mă concentrez asupra calităţii relatării: am avut grijă ca Joseph Campbell să-şi spună povestea bine. Volumul *Myths of Light: Eastern Metaphors of the Eternal* („Mituri ale luminii: Metafore estice ale eternității") a pornit de la mai multe conferinţe şi scrieri nepublicate, acoperind o perioadă de treizeci de ani, în care Campbell a reflectat la religia indiană şi est-asiatică, dar, după ce am analizat subiectele în succesiunea logică a studierii ideii de divin transcendent, fiecare lucrare şi-a găsit singură locul cât se poate de uşor şi de clar.

[1] Serie de prelegeri susținute de Joseph Campbell la Cooper Union Forum din New York, începând din 1958 și continuând până în 1971. Acestea au abordat teme centrale ale operei sale, precum mitologia, religia, arta, psihologia și raportul dintre Orient și Occident. O parte dintre ele au stat la baza volumului *Miturile care ne învață să trăim*. (*N. red.*)

[2] Serie de 4 volume de mitologie comparată, dintre care, în prezent, au fost traduse primele 3 volume: Joseph Campbell, *Măștile Zeului*, vol. I–III, Editura Trei. (*N. red.*)

Prima secţiune a volumului de faţă, intitulată *Omul şi mitul*, examinează dezvoltarea istorică a mitului ca instrument al creşterii individului mai degrabă decât a societăţii. Această secţiune a fost alcătuită, la rândul ei, dintr-un set de conferinţe la fel de diverse. Principala mea sarcină a fost să am grijă să elimin redundanţele, astfel încât, de pildă, cititorul să nu fie nevoit să lectureze de patru ori despre cele patru funcţii ale mitologiei.

Secţiunea a doua, *Mitul viu*, se concentrează pe psihologia fundamentală a mitului; materialul este alcătuit din prezentările şi conferinţele ţinute pe parcursul a aproape un deceniu, trecute toate sub umbrela titlului „Trăirea mitului personal" (titlu care nici pe Campbell însuşi nu l-a mulţumit pe deplin). Uneori era vorba despre conferinţe de câte o oră, alteori despre un seminar cu durata de o săptămână. În fiecare caz, subiectele tratate se caracterizau printr-o abordare similară, dar erau prezentate într-o ordine diferită. Campbell punea de fiecare dată accentul pe altceva, în funcţie de tipologia publicului, de evenimentele momentului şi de evoluţia propriei accepţiuni asupra subiectului. Acest lucru a făcut ca aducerea împreună a acestor scrieri, în aşa fel încât să ofere o imagine coerentă despre gândirea lui, să fie cu atât mai dificilă.

A treia secţiune, intitulată *Călătoria eroului*, explorează premisa de bază formulată în cea mai cunoscută lucrare a lui Campbell, *Eroul cu o mie de chipuri*[1], ca instrument pentru examinarea propriei vieţi. Dar odată cu această secţiune apărea o altă mare dificultate. Materialul provenea, în cea mai mare parte, dintr-un segment de trei zile al unui seminar cu durata de o lună, susţinut în anul 1983. Acesta se desfăşurase sub forma unei discuţii libere, cu un evantai foarte divers de subiecte, astfel că materialul era foarte difuz. A fost cât se poate de dificil (ca să nu spun mai mult) să găsesc un fir narativ, fără a impune vreo teză şi fără a transforma expunerea în ceva incomprehensibil. Cred că a fost momentul care m-a pus cel mai mult în dificultate din întreaga experienţă.

[1] Vezi Joseph Campbell, *Eroul cu o mie de chipuri*, trad. Mihai Mănescu și Gabriela Deniz, Editura Herald, Bucureşti, 2026. (*N. tr.*)

Dar una dintre marile bucurii atunci când citeşti sau când editezi lucrările lui Joseph Campbell este că gândirea lui, la fel ca plasa alcătuită din pietre prețioase a lui Indra, înșiră nestemată după nestemată, astfel că e întotdeauna ușor să găsești firul care le ține împreună. Aşa cum am spus în introducerea de la *Myths of Light*, remarcabilele salturi conceptuale din acest volum i se datorează lui Campbell. Orice lipsă de logică îmi aparține în întregime.

Este important de notat că nu am fost singurul care a contribuit la scoaterea la lumină a acestei cărți. Aş dori să îi mulţumesc în mod deosebit preşedintelui Joseph Campbell Foundation, Robert Walter, care nu numai că a păstrat vie moştenirea intelectuală a lui Campbell în cei şaptesprezece ani care s-au scurs de la încetarea lui din viaţă[1], și nu numai că a reuşit să gestioneze cu succes mica, dar înfloritoarea organizaţie nonprofit care a continuat munca lui Campbell, dar m-a şi ajutat să triez nenumăratele lăzi cu manuscrise şi transcrieri ale casetelor audio, punându-mi la dispoziţie întreaga sa experienţă de prieten şi editor al lui Campbell. Cu ajutorul lui am selectat materialul pentru acest volum.

Doresc să îi mulţumesc, de asemenea, lui Jason Gardner de la New World Library, partenerul nostru în editarea acestei serii, şi lui Mike Ashby, care ne-a ajutat la colaţionarea textelor în sanscrită şi japoneză, precum şi a citatelor din romanul *Finnegans Wake*.

Aș dori, de asemenea, să le mulțumesc lui Sierra Millman și Shauna Shames, două tinere remarcabile despre care veți mai auzi cu siguranță în anii care vor veni și care au realizat transcrierile pentru anumite secțiuni ale acestei lucrări. Doamna Millman a contribuit, de asemenea, în etapa inițială, la editarea primei secțiuni a cărții, intitulată *Omul și mitul*.

Şi, nu în cele din urmă, doresc să-i mulţumesc soţiei mele, Maura Vaughn, care m-a însoțit în această călătorie şi a făcut ca drumul să merite parcurs.

David Kudler
16 iulie 2004

[1] Această carte a fost publicată prima dată în limba engleză în anul 2004. (*N. red.*)

și fericirea sau beatitudinea[1]. Când vorbim despre transcendent, îl putem numi „vidul" sau „întregul", căci, oricum, el este dincolo de cuvinte. Noi nu putem vorbi decât despre ceea ce este dincolo de această parte a transcendenței. Iar problema este cum facem ca imaginile și cuvintele să rămână deschise, astfel încât să trimită la ceva *dincolo* de ele, căci acestea au tendința să ne limiteze accesul la experiență prin propria opacitate. Dar aceste trei concepte sunt cele care vă vor aduce cel mai aproape de vid: *sat–cit–ānanda*. Existență, conștiință și fericire.

Acum, pe măsură ce am avansat în vârstă, m-am tot gândit la aceste lucruri. Și mi-am dat seama că nu știu ce este *existența*. Nu știu nici ce este *conștiința*. Dar știu ce este *fericirea*: este sentimentul profund că ești prezent, că faci ceea ce trebuie neapărat să faci ca să fii tu însuți. Dacă poți urma această cale, ești deja la granița cu transcendentul. Poate că nu ai bani, dar asta nu contează. Când m-am întors din anii de studiu petrecuți în Germania și la Paris, cu trei săptămâni înainte de crahul de pe Wall Street din 1929, nu am avut loc de muncă timp de cinci ani. Și, din fericire pentru mine, pe atunci nu exista ajutor social. Nu aveam nimic altceva de făcut decât să stau în Woodstock, să citesc și să-mi dau seama ce mă face fericit. Așa se face că, în perioada cât am locuit acolo, am fost mai tot timpul într-o stare vecină cu exaltarea.

Așa că asta le-am spus și studenților mei: „Urmați-vă chemarea, faceți ceea ce vă împlinește și vă face fericiți! Veți avea cu toții momente când veți afla cum se simte o asemenea stare de profundă împlinire. Și apoi ea va dispărea. Ce s-a întâmplat cu ea? Încercați să aflați și veți descoperi un sentiment mai solid de siguranță decât dacă ați încerca să aflați cum veți face bani anul viitor". De ani de zile urmăresc cum își aleg tinerii cariere. Există doar două atitudini: una presupune să încerci să îți dai seama ce te face fericit; cealaltă este să citești previziunile despre cum să faci cât mai mulți bani după absolvire. Numai că lucrurile se schimbă foarte repede. Anul

[1] Acest concept este central în școala Advaita Vedānta, întemeiată de Śaṅkara, cca. 800 î.e.n. (*N. red.*)

asta e la modă informatica; anul viitor stomatologia și tot așa. Și, indiferent de hotărârea pe care o ia un tânăr, până când ajunge el să se apuce de treabă, lucrurile se vor fi schimbat deja. Dar, dacă a descoperit care este sursa adevăratei lui fericiri, atunci va avea acces la ea mereu. Poate că nu va avea parte de bani, dar va avea parte de fericire.

Împlinirea te poate călăuzi spre acel mister transcendent, deoarece ea îți permite să ai acces la înțelepciunea transcendentă din interiorul tău. Așadar, atunci când filonul fericirii seacă, vei şti că i-ai pierdut urma în lăuntrul tău; încearcă să-l regăsești. Acesta va fi Hermes, călăuza ta, câinele care va amuşina pentru tine urma invizibilă. Așa stau lucrurile. În felul acesta, fiecare își construiește propriul mit.

Din tradiţiile mai vechi poţi obţine câteva indicii. Dar acestea nu pot fi considerate nimic mai mult decât niște simple indicii. Așa cum spunea un om înţelept: „Nu poţi purta pălăria altuia". Atunci când oamenii se simt entuziasmaţi de Orient şi încep să poarte sariuri şi turbane, se lasă prinşi de aspectul folcloric al înţelepciunii de care au nevoie. Trebuie să găsiți înțelepciunea însăși, și nu haina în care este înveșmântată. Prin aceste podoabe exterioare, prin mitologiile altor culturi, puteți ajunge la o înțelepciune pe care trebuie apoi să o transpuneți în propria voastră viață. Întreaga problemă este cum transformați aceste mitologii în propria voastră mitologie.

La cursurile de mitologie pe care le-am susținut la colegiul Sarah Lawrence, am predat în faţa unor oameni de toate religiile posibile. Unora le venea ceva mai greu să se împace cu mitologia, dar toţi fuseseră crescuţi, într-un fel sau altul, în interiorul unui mit. Ceea ce am descoperit este că orice tradiție mitologică poate fi transpusă în viața voastră, odată ce a fost sădită în voi. Și este bine să vă agățați de mitul care v-a fost sădit în copilărie, pentru că el există în voi, indiferent dacă îl vreți acolo sau nu. Ceea ce aveți de făcut este să prindeți *mesajul* acelui mit, nu doar ceea ce exprimă el la nivel literal. Trebuie să învățați să-i auziți cântecul.

• • •

I

NEVOIA DE RITUALURI[1]

Funcțiile mitologiei

În mod tradițional, prima funcție a unei mitologii vii este să reconcilieze conştiința cu precondițiile propriei sale existențe, respectiv cu natura vieţii.

Viața se hrănește din viață. Prima ei lege este: azi mănânci, mâine ești mâncat, iar asta este ceva foarte greu de asimilat pentru conștiință. Problema aceasta a vieţii care se hrănește din viață – și care presupune moartea – a existat cu miliarde de ani înainte ca ochii să se deschidă şi să devină conştienţi de ceea ce se întâmplă în jur, cu mult timp înainte de apariţia lui *Homo sapiens* în Univers. Toate organismele vii au evoluat în aşa fel încât existenţa lor să depindă de moartea altora. Aceste organisme au impulsuri pe care conștiința noastră nici măcar nu le percepe; iar atunci când ajunge totuși să le sesizeze, ne putem înspăimânta de această oroare a legii care spune că „ori mănânci, ori ești mâncat", care stă la baza naturii noastre.

[1] Secțiunea de față se bazează în cea mai mare parte pe conferinţa intitulată *The Necessity of Myth*, susținută în data de 9 mai 1968 la Amherst College (L196); înregistrarea audio a acesteia este disponibilă în partea a patra a volumului IV, *Man and Myth*, din seria *The Joseph Campbell Audio Collection*. O parte din prezenta secțiune provine dintr-o conferință susținută la University of Vermont, la 17 aprilie 1969, intitulată *The Necessity of Myth* (L250).

Impactul acestei grozăvii asupra unei conştiinţe sensibile este cumplit – ce monstruozitate este această viață! Viaţa este o prezenţă înspăimântătoare, dar, dacă lucrurile ar fi stat altfel, nu am fi fost aici acum! Prima funcție a unei ordini mitologice a fost să împace conștiința cu această realitate.

Primele forme, primitive, de mitologie sunt afirmative: ele îmbrățișează viața așa cum este ea. Nu cred că vreun antropolog ar putea documenta existența unei mitologii primitive care să nege lumea așa cum este. Când ne dăm seama cu ce se confruntau popoarele primitive – suferinţele, durerile şi problemele provocate de simpla existență –, rămânem cu totul uluiți. Am studiat numeroase mituri ale acestor culturi din întreaga lume şi nu-mi amintesc să fi întâlnit vreo remarcă negativă la adresa existenţei sau a Universului, în toată gândirea primitivă. Dezamăgirea provocată de lume a apărut abia mai târziu, odată ce oamenii au început să o ducă bine.

Singura modalitate de a afirma viaţa este să o afirmăm până la capăt, până în abisurile ei putrede și oripilante. Acesta este genul de atitudine afirmativă pe care o întâlnim în ritualurile primitive. O parte dintre aceste ritualuri sunt atât de brutale, încât abia dacă poţi suporta să auzi despre ele, cu atât mai puţin să le priveşti. Totuşi, ele îi oferă minții tânărului adolescent o imagine cât se poate de vie: viaţa este un lucru monstruos, iar dacă vrei să trăieşti va trebui să trăieşti în modul *acesta*; mai precis în conformitate cu tradițiile tribului.

Aceasta este prima funcţie a mitologiei: nu doar împăcarea conștiinței cu premisele propriei existențe, ci și împăcarea ei cu recunoștința, cu iubirea, cu recunoașterea a tot ceea ce este bun și frumos în viață. Dincolo de amărăciune și durere, experiența fundamentală din miezul vieții este un lucru bun, minunat. Această viziune afirmativă se revarsă asupra noastră prin intermediul unor ritualuri și mituri terifiante.

Apoi, cam prin secolul al VIII-lea î.e.n., a survenit ceea ce numesc eu Marea Răsturnare. Oamenii cu o anumită sensibilitate şi inteligenţă au constatat că nu se mai puteau împăca cu oroarea

zilnică a vieţii. Părerea lor despre lume îşi găseşte ecou în cuvintele lui Schopenhauer: „Viaţa este ceva ce nu ar fi trebuit să fie”[1]. Viaţa este o eroare fundamentală, metafizică, de ordin cosmic. Pentru mulți, a devenit atât de îngrozitoare, încât au decis să renunțe cu totul la ea.

Care să fie, atunci, mitologia ce decurge din această perspectivă? În acea perioadă apar mitologii ale retragerii, ale respingerii, ale renunțării – mitologii care neagă viața. Aici întâlnim structurile mitologice ale evadării. Și mă refer la o evadare în adevăratul sens al cuvântului: ieșirea din lume. Dar cum am putea anula în noi fie impulsul de a continua să trăim, fie resentimentul că viața nu ne oferă ceea ce credem că ar trebui să ne ofere, că se dovedește a fi o oroare? Cum ne putem înăbuși setea de viaţă sau dezamăgirea provocată de viaţă? Cu ajutorul mitologiilor care neagă lumea, care neagă Cosmosul şi care îndeplinesc această funcție. Jainismul sau budismul monastic timpuriu sunt exemple strălucite ale unei astfel de abordări metafizice.

Jainismul este probabil cea mai veche religie din lume care încă se mai practică. Puțini jainişti mai trăiesc şi astăzi, cei mai mulţi dintre ei fiind în oraşul Bombay şi în împrejurimi. Şi prima lor lege este *ahiṃsā*, nonviolenţa, să nu faci rău niciunei forme de viaţă. În mod ironic, ei formează unul dintre cele mai înstărite grupuri din India, pentru că, dacă vrei să alegi o profesie care să nu primejduiască viața – cel puțin nu din punct de vedere fizic –, activitatea bancară se dovedește a fi una dintre cele mai potrivite. Așa au ajuns să formeze un grup foarte restrâns, dar extrem de elitist.

Ca și cele mai multe secte care neagă viața și lumea, jainiștii se subîmpart în două comunităţi. Una este comunitatea laică, formată din cei care continuă să trăiască în lume. Cealaltă comunitate este alcătuită din călugări şi călugărițe care sunt susținuți de oamenii de rând.

[1] Arthur Schopenhauer, „On the Sufferings of the World”, *Studies in Pessimism: A Series of Essays,* trad. T. Bailey Saunders, M.A. (London: Swan, Sonnenschein & Co., 1892). Se poate accesa la adresa: http://etext.library.adelaide.edu.au/s/schopenhauer/arthur/pessimism/chapter1.html.

• • •

V

MITUL PERSONAL

Jung: După ce mit îmi trăiesc viața?

De foarte, foarte mulți ani vorbesc despre mitologie într-un mod destul de abstract – despre miturile diverselor culturi ale lumii – şi se pare că a venit timpul să accept provocarea de a vorbi despre ce ar putea însemna toate acestea pentru tine și pentru mine. Ideea de a-ţi trăi propriul mit personal, de a-l găsi, de a afla ce este şi de a te lăsa purtat de el mi-a venit pentru prima dată în minte când am citit lucrarea autobiografică a lui Jung, *Amintiri, vise, reflecţii*[1]. Într-un pasaj, el descrie o criză prin care a trecut în propria viaţă. Între anii 1911 și 1912, Jung a lucrat la cartea sa fundamentală, *Simboluri ale transformării*[2].

Era foarte abătut în acea perioadă, deoarece simţea că toată munca lui de până atunci se bazase pe o înţelegere superficială a psihologiei pacienţilor săi profund psihotici. Îşi începuse cariera la sanatoriul Burghölzli din Zürich, sub îndrumarea lui Eugen Bleuler. Bleuler este cel care a inventat termenul de *schizofrenie* şi, într-adevăr, o mare parte dintre pacienţii sanatoriului său erau schizofrenici.

[1] C. G. Jung, *Amintiri, vise, reflecții*, consemnate și editate de Aniela Jaffé, traducere și notă de Daniela Ștefănescu, ed. a VI-a, Editura Humanitas, București, 2020. (*N. red.*)

[2] C. G. Jung, *Simboluri ale transformării. Analiza preludiului unei schizofrenii*, în *Opere complete*, vol. 5, trad. Daniela Ștefănescu, Editura Trei, București, 2016. (*N. red.*)

Abia după ce lucrase o vreme acolo și își obținuse deja doctoratul sub îndrumarea lui Bleuler, Jung a ajuns să-l cunoască pe Freud. Pe Freud îl preocupau în principal nevrozele. Un nevrotic este o persoană care continuă să funcționeze în lume, păstrându-și capacitatea conștientă de a se orienta în viață, dar care este tulburată de o relație deficitară cu inconștientul. Un psihotic, pe de altă parte, este cineva care s-a prăbuşit cu totul. Jung, lucrând cu psihoticii, ajunsese să cunoască destul de bine ceea ce s-ar putea numi *arhetipologia imaginației inconștientului*.

A început să citească lucrări de mitologie comparată: Frobenius, Bastian, Frazer. Treptat, și-a dat seama că imaginile care ieșeau la lumină din străfundurile psihicului pacienților săi erau tocmai acelea pe care lumea cercetătorilor mitologiei comparate și a istoriei religiilor le cunoștea deja. Imaginile care apăreau în fanteziile pacienților lui aveau corespondențe izbitoare cu temele mitologice. Jung a observat atunci că paralelismele se confirmau nu numai în cazul psihoticilor, ci şi al nevroticilor, ba chiar şi în cazul oamenilor relativ echilibrați.

Această descoperire l-a impresionat profund și l-a determinat să se adâncească în studiul mitologiei. *Simboluri ale transformării*, cartea în care analizează relația dintre conștiința onirică și conștiința mitologică a viziunilor, a fost tocmai lucrarea care a făcut imposibilă continuarea colaborării dintre Freud și Jung. Ea a arătat limpede că Jung nu mai considera nici că sexualitatea ar fi alfa și omega sistemului simbolic subconştient, şi nici că psihanaliza regresivă este singura formă de terapie posibilă. Pentru Freud şi adepții săi, aşa ceva era inadmisibil.

Jung a terminat cartea, dar ea nu a marcat sfârşitul interesului său pentru acest subiect. „Abia am terminat manuscrisul", spune el în *Amintiri, vise, reflecții*, „când mi-am dat seama ce înseamnă să trăieşti cu un mit şi ce înseamnă să trăieşti fără el..."[1] Atunci s-a întrebat după ce mit își trăia el însuși viața și și-a dat seama că nu

[1] C. G. Jung, *The Portable Jung*, ed. Joseph Campbell, New York, Viking, 1971, p. xxi.

ştia. „Așa că, în mod cât se poate de firesc, mi-am asumat sarcina de a-mi cunoaște propriul mit, și am considerat că acesta este obiectivul meu ultim."[1]

Convingerea mea este că nu există o singură mitologie care să fie valabilă pentru toată lumea, la nivel de țară, cu atât mai puțin pentru întreaga civilizaţie occidentală. După părerea mea, ordinea socială de astăzi are, în esenţă, un caracter secular. Nu pretinde că legile ei au fost primite pe cale divină. Nu ne explicăm legile în termeni mitologici. În vremurile de demult, legile i-au fost date lui Moise de către Dumnezeu şi consemnate în *Cartea Numerilor*, *Deuteronom* şi *Levitic*. Noi nu avem aşa ceva. Nici chiar legile Universului fizic, aşa cum am spus, nu sunt fixe. Nu ştim cu certitudine. Continuăm să descoperim mereu lucruri noi, dar nu avem o imagine definitivă asupra Universului, una care să rămână valabilă pentru multă vreme.

În ceea ce priveşte dezvoltarea psihologiei fiecărui individ, avem în spate surse atât de diverse și întâlnim în viață posibilități atât de diferite, încât nu mai poate exista o singură mitologie care să ne ofere tuturor un cadru după care să ne orientăm. Convingerea mea este că, în domeniul societăţii seculare – acest cadru neutru care le permite indivizilor să-și construiască propriile vieți, atâta timp cât nu-și deranjează prea tare vecinii –, fiecare dintre noi este călăuzit de un mit personal, pe care îl poate cunoaşte sau nu. Acesta era, de fapt, sensul întrebării lui Jung: După ce mit îmi trăiesc viața?

Nu cred că vom avea prea curând, dacă vom mai avea vreodată, o mitologie unitară a omenirii. Cred că viaţa noastră socială – adică ceea ce intră sub incidența celei de-a treia funcţii a mitului – este gestionată acum în alt mod, mai bun. Cred însă că individul e lăsat fără un sentiment al legăturii dintre conștient și inconștient, fără să le mai simtă în dialog unul cu celălalt.

Imaginile mitologice sunt verigile dintre conştient şi inconştient. Atunci când nu mai ai acces la propriile imagini mitologice sau când, dintr-un motiv sau altul, conștiința ta le respinge, pierzi legătura cu partea cea mai profundă a propriei ființe. Cred că acesta

[1] *The Portable Jung,* pp. xxi–xxii.

este rostul unei mitologii după care să ne putem trăi viața. Trebuie să descoperim mitul după care trăim, de fapt, și să știm care este, pentru a ne putea cârmui viața cu discernământ și pricepere.

Mulţi dintre noi trăiesc după mituri care ne călăuzesc, mituri care pot să se dovedească adecvate pentru vieţile noastre. Pentru cei care își găsesc o călăuză în astfel de mituri, lucrurile sunt mai simple. Ei știu care este mitul lor: una dintre marile tradiții religioase moștenite sau o altă tradiție de acest fel. Cel mai probabil, acest mit le va fi suficient pentru a-i călăuzi pe drumul vieții.

Există însă și oameni pentru care aceste repere nu mai duc nicăieri. Îi întâlnești mai ales printre studenții și profesorii universitari, oamenii din marile orașe, aceia pe care rușii îi numesc *inteligheția*. Pentru ei, vechile tipare și vechile sfaturi nu mai funcționează, astfel încât, atunci când se confruntă cu o criză existențială, nu le mai sunt de niciun folos.

Mai sunt şi alţii care pot să creadă că trăiesc în conformitate cu un anumit sistem, dar în realitate nu este aşa. Se duc la biserică în fiecare duminică şi citesc din Biblie, dar simbolurile acestea nu le mai spun nimic. Forţa care îi pune în mişcare provine din altă parte.

Ai putea să-ţi pui următoarea întrebare: „Dacă m-aș confrunta cu o situație dezastruoasă, în care tot ceea ce iubesc și tot ceea ce conferă sens vieții mele ar fi nimicit, pentru ce aș mai trăi? Dacă ar fi să mă întorc acasă şi să-mi găsesc familia ucisă, casa arsă din temelii sau dacă întreaga mea carieră ar fi distrusă, ce mi-ar da puterea să merg mai departe?" Citim zilnic despre astfel de lucruri şi totuși ne spunem: „Ei bine, astfel de lucruri li se întâmplă altora". Dar dacă mi s-ar întâmpla mie? Ce m-ar face să ştiu că pot să continui să trăiesc, fără să mă prăbuşesc sau să renunţ?

Cunosc oameni religioşi care au trecut prin astfel de experienţe. Aceştia spun: „Aşa a vrut Domnul". În cazul lor, credinţa funcţionează.

Dar ce ai tu în viaţa ta care să joace acest rol? Pentru ce lucru măreț ai fi dispus să-ți dai viața? Ce te face să faci ceea ce faci? Care este chemarea vieţii tale? Știi care este? Vechile tradiţii le ofereau

• • •

Dante vedea vârstele omului, căci şi el avea o schemă astrologică pentru marele ciclu al vieţii.

Spre deosebire de soţii Yeats, care foloseau Luna ca metaforă, Dante compara viaţa cu drumul zilnic al Soarelui pe bolta cerească. Poetul vorbește despre patru vârste, fiecare corespunzând unui moment al zilei și fiecăreia fiindu-i atribuit un anumit set de virtuți. Prima este copilăria și se întinde – credeți sau nu – până la vârsta de 25 de ani. Virtuțile asociate copilăriei sunt ascultarea, simţul ruşinii, respectarea aparenţelor şi purtările blânde. Aceasta este dimineaţa.

Apoi, la 25 de ani, ajungi la ceea ce el numeşte maturitate, stadiu care durează până la 45 de ani. Ai atins momentul cel mai înalt al vieţii, iar acestui stadiu Dante îi atribuie valorile cavalerului medieval: stăpânire de sine, curaj, iubire, curtoazie şi loialitate. Când ți-ai trăit viața potrivit exigențelor societății, ajungi, pe la mijlocul carierei, în jurul vârstei de 35 de ani, la momentul în care trăiești, în sfârșit, ceea ce până atunci doar ai învățat să faci. De acum ești pregătit să-i înveți și pe alții. Aceasta este după-amiaza.

Dante numeşte perioada cuprinsă între 45 şi 70 de ani vârsta înţelepciunii. În India, înţeleptul este trimis în pădure. Nu şi în Occident. La noi, ne așteptăm ca oamenii mai în vârstă să fie în continuare implicați în societate, să privească lumea cu un ochi critic și să le împărtășească celorlalți roadele experienței lor. În acest stadiu, virtuțile specifice sunt înţelepciunea, spiritul justițiar, generozitatea, umorul şi veselia. La urma urmei, nu mai ai nimic de pierdut; aceasta este seara.

De la 70 de ani încolo, Dante vorbește despre decrepitudine, iar virtuțile acestei vârste sunt să privești înapoi, spre viața pe care ai trăit-o, cu recunoștință, și să privești înainte, către moarte, ca spre o întoarcere acasă. Acum este noaptea.

Această mică schemă, acest tipar al vieții, acesta este *mythos*.

În orice caz, odată, la finalul unei prelegeri susținute în Seattle, o tânără a venit la mine şi mi-a spus cu toată seriozitatea:

— O, domnule Campbell, dar dumneavoastră nu cunoaşteţi generaţia modernă. Noi trecem direct de la copilărie la înţelepciune.

— Minunat, am spus eu. Singurul lucru pe care l-ați ratat este viața!

Aşadar, ce spun e că, pentru a-ţi găsi mitul, trebuie să-ţi descoperi pasiunea, să-ţi găseşti câteva puncte de sprijin şi să ştii în ce stadiu al vieţii te afli. Problemele tinereţii nu sunt la fel cu cele ale bătrâneții. Nu încerca să-ţi trăieşti viaţa înainte de vreme. Dacă asculți prea mult de un guru, încerci să arzi etape, să te retragi și să devii înțelept înainte de a fi trăit lucrurile în raport cu care înțelepciunea capătă, de fapt, un rost. Înțelepciunea trebuie să vină treptat.

Avem circa 18 miliarde de celule numai în creier. Și nu există doi creieri la fel; nu există două mâini la fel; nu există două fiinţe umane la fel. Poţi să primeşti instrucţiuni şi îndrumare de la alţii, dar trebuie să-ţi găseşti întotdeauna calea pe cont propriu, asemenea cavalerilor regelui Arthur care căutau Sfântul Graal în pădurea întunecată.

Tocmai această trăsătură a spiritului occidental li se pare altor culturi atât de naivă și de romantică. Ce anume căutăm noi, de fapt? Împlinirea potenţialului care există în fiecare dintre noi. Căutarea acestuia nu se face în numele Eului nostru, ci este aventura prin care aduci la deplină împlinire ceea ce ai de oferit lumii, darul fiind chiar tu însuți.

Nu există nimic mai important decât să-ți împlinești propriul potențial. Devii un semn, devii un reper, devii transparent la transcendență; iar astfel ajungi să-ți descoperi, să-ți trăiești și să-ți întrupezi propriul mit personal.

• • •

VI

SINELE CA EROU[1]

În Occident ai libertatea şi obligaţia să-ţi descoperi destinul.[2] Poţi să-l descoperi chiar tu însuţi. Dar o faci?

Fireşte, nu este rău deloc dacă, întâmplător, eşti binecuvântat cu mulţi bani, cu un ajutor substanţial şi dispui şi de ceva timp liber. Dar, daţi-mi voie să vă spun ceva: oamenii fără bani sunt adesea cei care au curajul să rişte și să-și făurească propriul drum. Banii nu contează, nu sunt chiar aşa de importanţi în cultura noastră; chiar nu sunt!

Am lucrat cu studenţi din toate categoriile sociale și financiare, iar cei mai norocoşi dintre ei nu sunt întotdeauna și cei mai înstăriţi. De fapt, aceştia din urmă sunt adesea cel mai puţin norocoşi, pentru că nu îi animă şi nu îi motivează nimic. O situaţie foarte frecventă este aceea în care un student care dispune de tot felul de posibilități şi de talente, şi, în esenţă, de bani fără măsură, nu reuşeşte să devină nimic altceva decât un diletant. Nimic nu-l obligă să urmeze un singur drum, să ia o decizie: „Asta voi face". De îndată ce dă de greu, de îndată ce lucrurile încep să scârțâie, el schimbă traseul şi își găsește altceva de făcut. Apoi altceva şi tot aşa. Îşi împrăştie viaţa în toate direcţiile. Foarte adesea, un tânăr

[1] Secțiunile următoare se bazează în principal pe o sesiune de două zile din cadrul unui simpozion mai amplu, intitulat *Explorations* („Explorări"), pe care Campbell l-a susținut la Esalen Institute din Big Sur, California, în perioada 16 noiembrie–20 martie 1973 (L1183–L1185).

[2] Primele paragrafe sunt extrase din L472.

care nu-și permite acest lux ia decizia inteligentă și curajoasă de a alege un drum și de a-l urma până la capăt.

Nu spun că noi, cei din Statele Unite sau din Occident, suntem perfecţi. Dar fiecăruia dintre noi i se oferă posibilitatea de a-și căuta propriul destin, cu condiția să aibă curajul s-o facă. Există mai multe căi prin care îți poți descoperi destinul.

Prima este în retrospectivă. Într-un admirabil eseu intitulat „Despre intenționalitatea vizibilă din destinul individului", Schopenhauer subliniază că, odată ce ai ajuns la o vârstă înaintată, aşa, ca mine, când privești în urmă la propria viață, aceasta poate părea că a avut un fir narativ, ca și cum ar fi fost scrisă de un romancier.[1] Evenimente care, la momentul respectiv, păreau cu totul întâmplătoare sau neînsemnate se dovedesc, în cele din urmă, esențiale pentru desfășurarea întregii povești.

Dar cine a compus această intrigă de roman? Părerea lui Schopenhauer este că, la fel ca şi visurile noastre, vieţile noastre sunt conduse de ceea ce el numeşte *voinţă*, acel *sine* de care nu suntem, în bună măsură, conștienți. Aşa cum spune el, noi nu suntem altceva decât visătorii propriilor noastre vieți, la fel ca Vișnu și șarpele lui cu șapte capete.[2]

Mi-am elaborat cartea *Miturile care ne învață să trăim*[3], reunind mai multe dintre prelegerile pe care le-am susținut la Cooper Union timp de douăzeci şi patru de ani. Părerea mea despre mine

[1] Arthur Schopenhauer, *Über die anscheinende Absichtlichkeit im Schicksale des Einzeln,* Leipzig, Ed. Frauenstaedt, 1851. Campbell a citit acest eseu în original: titlul pe care îl dă este cel al propriei traduceri din germană. Traducerea engleză a eseului apare la E. F. J. Payne, ed., *Six Long Philosophical Essays*, vol. I, *Parerga and Paralipomena*, Oxford, Clarendon Press, 2000, p. 199 ş.u. [Eseul a fost publicat în volumul, *Parerga și paralipomena*, de Arthur Schopenhauer, vol. II, trad. Vladimir Lazurca, 2023. (*N. red.*)]

[2] Vișnu este una dintre principalele divinități ale hinduismului. În reprezentările tradiționale, el apare adesea culcat pe șarpele cosmic Ananta (Śeșa), în oceanul primordial; în acest context mitic, Vișnu visează Universul. (*N. red.*)

[3] Joseph Campbell, *Myths to Live By*, New York, Penguin, 1983. [A se vedea și traducerea în limba română: *Miturile care ne învață să trăim*, trad. Anca-Claudia Bunea, 2024. (*N. red.*)]

însumi este că am crescut şi am evoluat în acest timp, ideile mele s-au schimbat şi ele, am progresat. Dar, când am adunat aceste articole, am văzut că spuneau, în esenţă, acelaşi lucru, de-a lungul a peste două decenii. Am ajuns astfel să înțeleg un lucru despre ceea ce mă anima. Până atunci nici măcar nu-mi dădusem seama foarte clar ce era, dar am început să înțeleg când am observat aceste continuități care străbăteau întreaga carte. Douăzeci și patru de ani înseamnă totuși o perioadă destul de lungă; se întâmplaseră multe în acest timp. Și eu continuam să bat apa în piuă despre aceleași lucruri. Acesta este deci mitul meu.

Un alt mod uimitor de a privi în urmă este să răsfoiești un jurnal sau niște însemnări pe care le-ai făcut cu mulți ani în urmă. Vei fi uimit să descoperi că lucruri despre care erai convins că le-ai înțeles abia de curând apar deja acolo, negru pe alb. Sunt temele care au străbătut, de fapt, întreaga ta viață.

Dar ce se întâmplă dacă vrei să-ţi faci o idee despre mitul tău chiar în timp ce îl trăieşti? Ei bine, o altă modalitate de a încerca să-ți deslușești destinul – mitul personal – ar fi să urmezi exemplul lui Jung: studiază-ţi visele, fii atent la alegerile pe care le faci conştient, ţine un jurnal, apoi vei vedea ce imagini şi întâmplări ies iar și iar la suprafaţă. Analizează relatările şi simbolurile, şi vezi care dintre ele rezonează una cu alta.

Aș vrea acum să reiau mitul arhetipal al călătoriei eroului, așa cum l-am prezentat în *Eroul cu o mie de chipuri*[1]. Este ceea ce Joyce numea un *monomit*: o poveste arhetipală care izvorăște din inconștientul colectiv. Motivele sale apar nu doar în mituri și în literatură, ci, dacă ești atent la ele, apar și în felul în care se desfășoară propria ta poveste de viață.

În esență, călătoria eroului înseamnă să părăsești lumea în care trăiești, să intri într-un tărâm al aventurii, să descoperi acolo ceva cu o semnificație simbolică și apoi să te întorci la viaţa de zi cu zi.

[1] Joseph Campbell, *The Hero with a Thousand Faces*, Princeton, N. J., Princeton University, 2004. [A se vedea și traducerea în limba română: *Eroul cu o mie de chipuri*, trad. Mihai Mănescu şi Gabriela Deniz, Editura Herald, Bucureşti, 2026. (*N. tr.*)]

• • •

„După ce mit îmi trăiesc viața?”

Întrebarea îi aparține lui C. G. Jung, iar Joseph Campbell a revenit la ea din nou și din nou, de-a lungul întregii sale vieți. Există oare, dincolo de alegerile, dorințele, visele și întâmplările din viața fiecăruia dintre noi, o poveste care se țese printre rânduri? Și, în acest caz, cum o putem desluși?

Volumul de față este un adevărat tezaur de conferințe, seminare și dialoguri susținute de Campbell între anii 1962 și 1983. Firul călăuzitor al cărții urmărește tranziția de la miturile marilor civilizații la mitul personal: povestea care ne modelează destinul fără să ne dăm întotdeauna seama. Drumul acesta nu ne arată doar cine suntem, ci și cine am putea deveni.

Campbell ne invită să ne raportăm diferit la ceea ce ni se întâmplă: la visele care se repetă, imaginile care ne fascinează, deciziile pe care le luăm zi de zi. Toate acestea pot deveni indicii care ne arată că ne aflăm pe un drum care se conturează treptat, mai ales atunci când vechile repere nu ne mai ajută și trebuie să pornim într-o direcție pe care nimeni nu ne-o poate indica.

Pentru Campbell, fericirea nu se măsoară în bani sau în succes, ci în sentimentul profund că suntem prezenți și că facem ceea ce trebuie să facem pentru a fi noi înșine. A ne urma fericirea, în acord cu mitul pe care îl purtăm în noi, înseamnă să auzim chemarea lăuntrică și să avem curajul de a intra în „pădurea întunecată”, pe unde nu există încă nici drum, nici potecă.

Cu erudiția și umorul unui povestitor excepțional, Campbell ne arată că miturile nu aparțin doar trecutului. Ele continuă să lucreze în noi. Iar cea mai importantă poveste de descoperit este, poate, cea pe care o purtăm deja în noi.

EDITURA HERALD